

tunk. Agrárértelmiség körében eset szö a folyóiratról: rövid szerkesztői pályafutásom alatt sokszor találkoztam már a folyóiratot olvasó emberekkel, de ilyen okos gyűlekezettel nem. Tájközösségük, irodalmi, közéleti kérdésekben való otthonosságuk, és érdeklődésük példás lehetne bárhol, bármely értelmiségi rétegnek. Azt tapasztaltuk: olvassák folyóiratunkat. A másik esemény a Magyar Írók Szövetségében zajlott le, a prózai szakosztály értékelte a Tiszatájat, tehát a szakmabeliek igen pozitívan és segítő szándékkal; ott is arról győződünk meg, hogy ismerik folyóiratunkat. Milyen olvasótáborra tartunk igényt? Olyanra, amelyik az ország bármely részében a főnt vámsolt célkitűzéseinkkel rokon-szenvez. Nehéz lenne megmondani, hogy ez az olvasóréteg milyen műveltségű, társadalmi helyű, foglalkozási kategóriájú emberekből toborzódik. Kaptunk levelet hajmestertől, plébánostól, akadémikustól és kisdíákoktól is.

— Az utóbbi időben több magyar dráma jelent meg a lap hasábjain, felfedező-értékkel. Ehhez gratulálunk. Ugyanakkor mintha apadna a szép próza, főlébe nő a korábban hiányzó líra, vagyis sok a vers, kevés az elbeszélés, a novella. Kiváltképp a Tiszatáj prózáiról köre marad az olvasó adósa.

— A szerkesztés gyakorlatában nem egyenlő intenzitású egy-egy műfajjal való foglalkozás. Különösen áll ez az olyan esetekre, amikor egyik vagy másik műfaj bizonyos hullámvölgyben van. Így állunk most a novellával. Ez már egy-két éve érezhető volt, ezért is határoztuk el, hogy az 1973-as esztendő a drámaközlésnek szenteljük. Pillinsky, Németh László és Tamási Áron után Sarkadi Imre torzóban maradt három remekét közöljük, majd két mai magyar drámát. A dráma ugyan nyilván színpadra való nehezen olvasható, de a folyóiratok történetét nézve, mindig is volt drámaközlés és mindig volt olvasója is. A líra bizonyos elűrhódása a folyóiratban, nem újság. A Tiszatáj lírai rovata mindig nagyon erős volt. (A 25 éves jubileumra írott miniszteri üdvözlés is ezt emelte ki.) Ennek nem csupán általános irodalmi okai vannak, hanem a legközvetlenebb munkatársi gárdának ebben a műfajban való erőssége is szerepet játszik. Hadd utaljak csak Veress Miklós József Attila-díjára, egy nagyszámú, nagyon tehetséges nemzedékből éppen ő a legközvetlenebb lírikus munkatársunk kapta, és joggal kapta ezt a díjat. Prózairóink műveivel adósok vagyunk; bizonyára így van Rájuk is vonatkozik, ami általában a mai magyar novellára. Nem hagyható azonban figyelmen kívül, hogy például Tóth Béla az utóbbi időkben a Tisza szociográfiájának munkálataiba fogott bele, ezt a művét éppen

most fejezi be, Mocsár Gábor munkásságának nagyobb részét egy nagy regény és számos szociográfiai munka kötötte le, s még Dér Endre is a novella helyett szociográfiai munkákba kezdett, meg történelmi regényt ír. De ezeknek ellenére is szeretnék utalni Tóth Béla néhány kitűnő novellájára az elmúlt időkből (a Lábujjhegyen sorozatra), Mocsár Gábor önéletrajzi tárgyú írásaira és Annus József egyéni hangú novelláira, melyek a műfaj jelenlétét igazolják a folyóiratban. A kérdés jogos. A drámasor megjelenésének idejét arra fogjuk fölhasználni, hogy a következő évre erős prózai sorozatot szerkesztünk.

— Milyennek ítéli meg a jelenlegi kritikus stábot?

— A Tiszatájnak mindig erős kritikus gárdája volt. Az egyetem, az újságírás természetesen biztosította ennek a műfajnak elevenségét, a folyóirat karakterét meghatározó voltát. S a folyóirat vonzotta is magához a teljes magyar kritikus gárdából azokat, akik törekvéssel harmonizáltak. Ma is így van. Talán néha több is a kritikai anyag, mint kellene. A köztudatban általában csak a könyvkritikát tekintik kritikának, pedig e műfaj legizgalmasabb változata az a tanulmánykritika, amely irodalmi, kulturális jelenségeket magyaráz, ezekben igazítja el az olvasót, és befolyásolja a szellemi életet. A szerkesztési gyakorlatban az ilyen típusú könyvkritika, tanulmánykritika szerepe megnövekedett. Erre jó munkatársi gárdánk van. A kritikai állásfoglalás megjelenése megnövelte ennek a munkának szerepét. Sok fiatal kritikus munkatársunk van, a velük való foglalkozás szinte nagyobb föladata ró a szerkesztőségre, mint a szépírók. A folyóirat szerkesztésének a legfontosabb és a legtöbb vitára alkalmas adó pontja a kritikai rovat munkája. Ez természetes is, hiszen egy-egy mű, jelenség megítélése többféle lehet, s mi hangsúlyozom, természetesen tartjuk, hogy a minősítésben, kritikai ítéletben különbözhetnek a vélemények. A fontos az, hogy a vita közös alapon folyjék, a marxizmus világnézeti azonosságán, a megközelítések különbözőek lehetnek.

Nehezen tudjuk időben figyelemmel kísérni képzőművészeti és színházi eseményeinket. A folyóirat csak két hónappal az esemény után tud reflektálni egy jelenségre. Ezért is törekszünk összefoglaló írásokra, hosszabb kulturális eseménysor értékelésére. Ez nagyon fontos munka, mert ezeknek a kiállításoknak, színházi előadásoknak máshol (kivéve napilapjainkat) országos fórumokon nincs kritikai méltatása.

N. L.

Varga Rudolf

FÁK ÉS FEJSZÉK

(Nagyapám meséiből)

Dérrel kékre veri az ősz az ágakon a szilvát. Nemsokára kinyitja előttük fehér fogorát a tél, s földre peregnék gémberegetten. Tonnyáni köd lebeg a vizek felett. Nincs teteje, nincs mennyezete. Ha beletéved egy-egy repedő madár a sűrűbe, onnan soha többé ki nem száll. Gomolyog, örvénylik a köd. Eltéveszti benne irányát az irány. A fodrozódó, fagyos víz tetején látni csak a lefelé úszó, szétfeszített, iszonyodó szárnyakat. Úsznak lefelé, amíg a halak s a patkányok szét nem rágják. Csak a picike madárcontvázak úsznak, úsznak lefelé.

Csak az iszonyodó, picike madárcontvázak úsznak lefelé a folyón, s a kussoló, csupacsont, szőr kutyák ott szaladgálnak a parton. Ha valamelyik bokron megakad egy madártetem, mellőslábukkal piszkálják ki. Ha nagyon éhesek, be is úsznak érte. Szorítják nyáladzó pofájukban a repülés maradványát, a szárnyakat. Rázzák hulló szőrükről dideregve a vizet.

Rázzák dideregve, tépett szőrükről, a permetező vizet, s az emberek két fejszecsapás közt bordájukba rúgnak kőkemény csizmájukkal.

Viharlángpárról gyűjtanak rá az emberek. Szippantanak egyet-kettőt, aztán vágnak tovább a himbálódzó stégről a baltákkal, hogy szikrázik a víz minden csapásnál. Már vizes az arcuk, a kabátjuk ujjja is. Ha megállnának egy percre, olyan keményre fagyna karjukon a pufajka, mint a szilvafa ága. Inog a deszkaalkotmány alattuk. Hamarjában van csak összeütve. Naponta újra kell építeniük, mert éjszaka elvinné a víz, amit nappal csináltak. Meg ha fent hagynák, hát jönnének lopni a fát máshonnan. Az pedig rosszabb, mint az ár. Így inkább szétszedik az emberek minden estére az imbolygó vázat. Dolgoznak egy órával tovább.

Dolgoznak inkább egy órával tovább. Dolgoznak hajnaltól addig, amíg csak meg nem jön az ebéd. Hozza a gyerek vagy az asszony. Jobb ha a gyerek hozza. Akkor legalább nyugodtan meglehet enni az ételt. Behúzódní a bódéba, leülni a tuskóra. Enni szótlanul. Főleg, ha fiatal az ember, mert akkor még nagyobb az étvágya, a kedve, a bánata is. Nem hiányzik hát a sírós szemű asszony, a sovány fiatalasszonyka hallgatása. Nem kell látni a lúdbőrös, megkeményedett kis

bimbóját, ahogy keresztülít az ingen. S akkor olyan, mintha hosszú tövis nyomódott volna hirtelen valamelyik úszó rönkből az ember szívébe. Nem tudja azt se, csikorgassa a fogát, sírjon, vagy feldöntse a mázsás tuskót a bódében, s egy csapással letüsse a vékony falakról a tetőt? Hát jobb, ha a gyerek hozza a falnivalót. Az legalább kint maradhat délután is, ha már nincs iskola. Hadd nézze a gyerek, hadd tanulja, hogyan dolgoznak az emberek. Amikor kijárja az iskolát, nem kell mutatni neki; mit hogyan? Kezébe veszi a fejszét, s már tud mindent.

Kezébe veszi a fejszét, s már tud mindent. Vágja, húzza a fát, amíg meg nem hal, vagy meg nem szökik. Tudják ezt az öregek. Így hát inkább a lóval vannak kezdetben a gyerekek. Akkor nem repedezik olyan hamar a körmük, nem jár mindig a csatangoláson az eszük. Mások a kisgyerekekre vigyáznak, mert otthon, a telepen csak a szopós gyerekek maradnak. Azokkal legkevésbé a baj. Amelyik már járni tud, az kijön ide magától. Eljátszogat a kutyákkal, vagy odébb, a sárban. Vagy a földeken megerelnek. Nyáron a borsóföld szélén fejtik körmükkel a picit szemeket, s öntik szájukba az édes borsót. Így nőnek fel játszva, gyönyörűen. Néha bemennek a kovácshoz. Bámulják óraszám a tüzet. Vagy a tornácra nézik az esőt. Első csepptől az utolsóig.

Vagy csak hallgatóznak, segítenek meszelésnél kiszedni az asszonyoknak falból a szögeket. Görényt, békát fognak, meg mindent. Az inaskák, ha találják a szántáson rozsdás, világ-háborús töltényeket, kiszedik belőle a magot, meggyújtják a hüvelyben a puskaport, s úgy futnak surrogva, cílcakkban a vasak, mint megvakított patkányok. Közben felnevelkednek. Jönnek a folyóhoz dolgozni. A lányok meg bálokon elszédülnek a táncolásban. Korán férjhez mennek. Nászéjszakákon verdesnek a menyasszonyok, mintgombostűre szúrt hófehér pillangók. Aztán gyerekeket szülnék sikítva. Szeretik bűdös lehetű urikat. Néha szépek még; disznóöléseken, ha nekipirosodnak, búcsúban, ha felöltöznek, templomban, ha énekelnek. Aztán sárgulni kezdenek. Eszreveszik az ablakban bebámuló fecskéket. Kitapogatják éjjelente a halált. Hallgatják csontjaik repedését. El-

temetők korán haló férjeiket. Végül, pántlikával átkötött első hajukat és lábmosó táglájukat melléjük teszik a koporsóba lányuk, vagy menyük. Megerőszakolja őket a halál.

Megerőszakolja őket a halál, úgy, mint ők az életet, a munkát.

De már szürkül az idő. Esteledik nemsokára. Fáradtak a lovak is. Hasukon hemzsegnék a piócák. Majd' megszakadnak a húzásban. Riadt, okos szeműk elhomályosul, nyihognak rettentően, ha meglátnak a vízen úszni egy hatalmasabb rönköt. A brigádvezető felírja a rendbe rakott fát. Az emberek már azt számolgatják, mit kapnak érte. Lassabak már mozdulataik. Arra is ráérnek, elmenjenek vizelni a derekig erő gazba. Nem jön több rönk, tuskó a vízen. Abbahagyják odafönt a hegyen a favágók is. Este van. Szállani kezdenek a madarak lefelé az égből. Megjelenik odafönt a tenyéryní kis holdacska. Olyan, mint egy szelet kenyérke. Megjön a csósz is, aki vigyázza éjjel a fát. A vízen egy varjúfészek úszik csak sötétben, pörgöve, mint a szelkacskas, mint elátkozott sziget.

Indulnak az emberek, lovak haza. Gyalog, nekidölvé a szélnek. Beülnek a kocsmába, s isznak a poharak pálinkát. Esznek a szájak húst, sokat. Jó meleg van a falak közt, hiába fúj be a szél a kéményen. Megjönnek az asszonyok is. Befújja őket is a szél. Az emberek vonogatják a vállukat, de nem mennek még haza. A lányokkal meg már nem lehet bírni. Valahonnan előke-rül a tangóharmonika. Nyikorog, hörög, hullámszik. Táncolnak. Pereg fentről a málló vakolat. Felolvadnak a jeges szemek. Megoldódnak a szótlan szájak. Kikerekednek lassan a nyüzött arcok. A suhancok elindulnak a szomszéd faluba udvarolni, hogy még hajnalra visszaérjenek. Az emberek ülnek odabent a füstben. Mindnek zsíros, izzadt a képe. Pereg a málló vakolat. A kocsmáros kaparva körmöli egy irkába a tartozásokat. Leseprí az asztalról a csontokat, földről a törött poharakat. Kirugdossa a szélbe a koszos kutyákat. Utána még egy kicsit piszkálódik magában, mintha bolhát keresne. Az emberek elindulnak haza. Hónuk alatt kétkilós bolti kenyér. Elvágódnak a csúszós fagyon. Szemük villog csak a sötétben. Hazatalálnak. Megismerik feleségeiket az ágyban combjuknak szorításából. Az asszonyokat, akik olyan forróságot éreznek, mintha jéghez értek volna. Utána még előveszik a harapófogót, felhúzzák vele a rossz vekkert. Arra gondolnak, hogy a másvilágon pihenni szeretnének. Kint csendben elkezd esni az eső. Az ablaküvegre fagy. A föld súlylyedni kezd, aztán duzzadni, mint a szivacs, s megfagy. Eggyel több jégpáncél lesz rajta. Az emberek alszanak, s reggel úgy húzzák magukra a kihűlt inget, nadrágot, mintha idegent öltöztetnének.

